

Рецензия

за

книгата на Петър Пламенов, участник в конкурса за доцент по 2.3. Философия (Естетика) „Обещанията на интересното. Естетическият обрат във философското наследство на Артур Шопенхауер”

от

Правда Спасова, д.ф.н., професор по философия и естетика в НХА

Макар да има многобройни публикации в научни и популярни издания, Петър Пламенов е избрал да участва в конкурса за доцент само с последната си монография „Обещанията на интересното. Естетическият обрат във философското наследство на Артур Шопенхауер” (Университетско издателство Св. Климент Охридски, 2018, 351 с.). Това не е случайно решение, тъй като в този съчетаващ философско, изкуствоведско, филологическо и културолошко съдържание обемен труд, прозира целостта на авторите многостранни интереси и същевременно естетическите му пристрастия към определени теми и исторически периоди. Тази книга има всички характеристики на *magnum opus*, но не слага точка, а отваря нови перспективи за по-нататъшно развитие на опита на Пламенов да разгърне цяло богатство от смисли, значения и теоретически консеквенции, започвайки с, на пръв поглед, еднозначното и семпло понятие „интересно”.

Такъв, далеч по-ограничен опит, се прави в краткия текст на Шопенхауер „За интересното”, в който немският философ демонстрира естетическите аспекти на това понятие в контекста на литературното

творчество и на връзката му с фундаменталното естетическо понятие за красивото. Този текст е вдъхновил Петър Пламенов да разгърне един анализ не само на цялостното творчество на Артур Шопенхауер, но да проследи впечатляваща по широтата си гама от проблеми, свързани с категорията красиво в нейните жанрови и исторически модификации.

Няма да е пресилено да се каже, че книгата на Пламенов е продукт на сложен, хегелиански по същество метод, схващащ общото зад простата конкретика, тръгващ от едно единствено понятие, за да стигне до дълбинна философска проблематика. Начинание, дотолкова комплицирано, че изглеждащо обречено на неуспех, но приятната изненада е, че Петър Пламенов демонстрира солидна теоретическа зрялост и „Обещанията на интересното” е удачен опит в тази посока.

Впрочем, още от увода става ясно, че обещанията на книгата са амбициозни и широкообхватни, защото както пише авторът: „изложението започва с общо обрисване на представата какво е естетическа категория и какви са теоретическите подходи към конципирането на естетическите категории и тяхната специфична философска природа”. Тоест, естетическите измерения на интересното ще бъдат търсени далеч преди извеждането на понятието и извън историческите ограничения на Шопенхауеровия трактат, нещо повече, Петър Пламенов е тръгнал от мета-естетическа проблематика, свързана с пределно общия аксиологически въпрос за разностранните определения на ценностите, с които борави философията на изкуството. Колкото до историческата рамкираност на изследването, тя също е с пределно широк хоризонт: простира се от пред-Сократовата Античност и стига до установяването на връзки между естетическите

възгледи на Артур Шопенхауер с ценностните измерения на съвременното изкуство.

С една дума, заявката е за един енциклопедичен труд и той наистина носи такива характеристики. При все това, авторът е съумял да организира логически огромния материал, с който борави. Постигнал го е чрез внимателната селекция на автори и идеи, центрирани около теоретическите линии, които той открива във философската мисъл на Шопенхауер. Доколко всички те са органично свързани с нея и доколко тази връзка е плод на авторовите извенции е друг въпрос, който считам за маргинален, защото съм убедена, че и просто като повод, теоретичното наследство на Шопенхауер е добра спойка между, както е в случая, разсъжденията за музиката и онтологията на тялото.

И така, понеже все пак краткият текст на Шопенхауер е начало и повод, втора глава на книгата запознава читателя с особеностите на романтичната поетика в нейната немска модификация, от която безспорно се оформят възгледите на немския песимист за йерархията на изкуствата, концепцията за гения и, опосредствано, за мястото на понятието за интересно по отношение на красивото в поетическото и в драматичното изкуство. Същевременно аз съм убедена, че сам по себе си акцентът върху интересното е аргумент в полза на твърденията, че именно Шопенхауер, а не Ницше, е родоначалник на естетическия постромантизъм или така наречения декаданс.

По-нататък в изследването си Пламенов прави още по-далечна препратка като отбелязва, че „Шопенхауер спомага за формирането на новите естетики”. Това, конкретизирано означава, че бихме могли да намерим връзка между есето за интересното на Шопенхауер и

характерните за съвременното изкуство аксиологически инклинации към шокиращото, хаотичното и маргиналното. Разбира се, Петър Пламенов не се ограничава до позоваването на това есе, „естетическите модификации на романтичната категория „интересно“ в тази глава се търсят и в текста на „Светът като воля и представа“ и в смисловите „нишки“, които ситуират философията на Шопенхауер било в противовес, било като континуация на възгледите и на титаните на немската класическа философия Кант, Хегел и на английското просвещение и емпиризъм Бърк, Хюм. Същевременно, обсъждайки отделни категории, Пламенов реферира и към определения на мислители от ХХ век (напр. Карл Попър с понятието му за првдоподобие), без да пренебрегва корените на тези дефиниции, които обикновено са ситуирани в гръцката Античност. Така той респектира читателя с ерудиция, при това не самоцелна и механична, а търсеца променливостта на смисъла зад езиковия изказ.

Ерудираността е безспорно едно от качествата на писането на Петър Пламенов и цялата книга – от увода, до приложения накрая „лексикон на специфичните понятия във философията на Артур Шопенхауер“, който пък е свидетелство не само за широката, но и за осмислената култура на автора е написана енциклопедично, но същевременно с ясна логика. Вярно е, че понякога, струва ми се повлечен от богатите си разнопосочни асоциации, той бароково съчетава митологични и дори пикантни истории, цитирани по древни оратори и литератори с издържани във висок и усложнен философски език анализи. На места към философските разсъждения се добавят и чисто езиковедски упражнения. Това изобилие не винаги и не непременно е градивно. От една страна подробната пикантерия на

някои от примерите може да отклони младите неизкушени във философския дискурс читатели от дълбочината на анализите в изследването и те да го възприемат частично. От друга, прекалено подробните пояснения, пък били те и под линия могат да досадят на образования читател, който знае прекрасно мита за Пандора, теорията за темпераментите на Гален или пък неподлежащата на верификация история за съдебното дело около модела на Праксителовата скулптура на Афродита, като на всичко отгоре е чел нещичко от Хезиод или Плутарх.

Колкото до езиковедските опити за извеждане на смисли от етимологическия произход на съответната думата в старобългарския език (с 245 – 246), макар и интересни сами по себе си, те едва ли допринасят за естетическия анализ на понятието за „интересно” или, какъвто е конкретният случай, за „надеждата” в творчеството на Шопенхауер. Те все пак биха могли да бъдат възприети и дори акламирани като допълнителен орнамент, добавящ още блясък към пищността на изложението. Трудно ми е обаче на места да преглътна словотворството на автора. Далеч съм от всякакъв пуризм по отношение на отечествения ми език, както в художествената литература, така и, още по-малко, в научно-хуманитарни изследвания. И все пак, не мога да схвана защо трябва да бъде въвеждан не особено благозвучния термин „опозитиране” (с. 193), след като в текста става дума за логическа „противопоставеност” на субекта и обекта. Същата грапавост и натруфеност характеризира глагола „осветовява” (с.209). Тялото, което „осветовява” волята. Струва ми се, че в контекста на Шопенхауеровото разбиране (а за такъв анализ става дума в текста), спокойно може да се мине с глагола „обективизира” или, ако искаме да

сме съвсем в духа на философа от Данциг, нека да е „обективира”. Мисля, че виртуозното владееене на езика, демонстрирано в текста на тази книга, изобилстваща с дълги пасажии и вметнати изречения е достатъчно впечатляващо и няма необходимост от вкарването на новоизковани термини.

Не считам всичко това за сериозен недостатък на труда на Пламенов, защото си давам сметка, че може би тези възражения са плод на субективен вкус и няма защо да укорявам някой, че боготвори Вагнер, понеже аз предпочитам звученето на Сибелиус. Цялата книга носи, както споменах в началото, духа на енциклопедично изобилие и в нея са включени всички важни изследователски интереси на автора – от дисертацията, до популярните статии. Намирам това за напълно приемливо и правилно, защото те са включени в новата тъкан по естествен начин и свидетелстват за категорична посока в изобилието от теми и автори. Начетеността на Пламенов е безспорна, затова считам за случаен лапсус първото име на полския философ Татаркиевич – то е Владислав, а не Василий.

В това несъмнено обстойно и достойно за спечелване на конкурса за доцент изследване все пак има липса, която надявам се, авторът ще запълни в по-нататъшните си работи. Подведен може би от и темпоралните ограничения на епохата и жанровите рамки, в които Шопенхауер анализира понятието за интересно, Петър Пламенов не споменава неговата роля в криминалната или пък фентъзи литературата, нито в киното или в телевизионните сериали. Този пропуск не е маловажен, защото с анализа на това понятие Шопенхауер открехва вратата не само за новата естетика на съвременното трудно разбираемо за непосветените изкуство (нещо, отбелязано от Пламенов),

но и широко разтваря поратата за масовата култура, която се храни от развлечението. Струва ми се, че това е посока, в която може да тръгне също толкова богато на теми и интересни примери ново изследване на автора, което с удоволствие бих прочела. Защото Петър Пламенов е несъмнено автор, който заслужава да бъде четен, тъй като предложеният от него труд е прекрасен пример за съчетание на широка ерудитска култура и аналитична задълбоченост, споени от завидно трудолюбие.

Приносните моменти на книгата са адекватно набелязани от автора в приложената към документите за конкурса справка, въпреки че не съм съвсем съгласна с един пункт. Интерпретацията на Шопенхауеровото оношение към изкуството като „човеко мотивираща енергия”, която ще съгради нов свят, ми се струва силно оцветена от оптимистичната нагласа на автора, която го е отдръпнала от сухата прецизност по посока на антиципация на желаното. Тази жизнерадостност ми е симпатична, макар и да не я намирам вкоренена в тезите на немския мизантроп.

Както предполагам стана ясно, горещо препоръчвам книгата „Обещанията на интересното. Естетическият обрат във философското наследство на Артур Шопенхауер” на Петър Пламенов като безспорно свидетелство за неговите научни качества, необходими за придобиването на академичната длъжност „доцент” в Софийския университет.

Правда Спасова